

Trišić Igor, PhD Candidate
 Geografski fakultet, Univerzitet u Beogradu
 E-mail: trisici@hotmail.com

DOI: 10.5937/turpos0-50279

UDK: 338.48-6:502.131.1(497.113-751.2/.3)

RESURSNA BAZA KAO OSNOVA RAZVOJA ODRŽIVOG TURIZMA PARKA PRIRODE „PALIĆ“

THE RESOURCE BASE AS THE BASIS OF SUSTAINABLE TOURISM DEVELOPMENT IN THE PALIĆ NATURE PARK

Apstrakt: Park prirode „Palić“ poseduje značajne potencijale u smislu resursne baze održivog turizma. Ova resursna baza formira prirodne i društvene motive, koji uz pravilan turistički razvoj mogu doprineti sveukupnoj održivosti. Upravo je resursna baza predmet istraživanja u radu, koja u ovom zaštićenom području može doprineti razvoju održivog turizma. Kako turistički faktori mogu biti komplementarnog karaktera, stvara se uslov za formiranje jedinstvenog turističkog proizvoda. Pravilnom implementacijom ovih faktora u turističku ponudu, promocijom ove destinacije sa prirodnim i društvenim potencijalima, mogu se unaprediti sistemi zaštite, ojačati socio-kulturne vrednosti i ostvariti značajni ekonomski prihodi. Veliki deo prihoda, može se refinansirati u zaštitu i u unapređenje prirodnih i društvenih vrednosti ovog zaštićenog područja. Ovo ujedno čini jedan kružni sistem održivog turističkog razvoja, u kojem se kao važni izdvajaju ekološki, ekonomski, socio-kulturni i institucionalni principi održivosti. U radu je korišćena kvalitativna metodologija. Kvalitativna metodologija je uključila analizu različitih rezultata istraživanja, kao i terensko ispitivanje resursa za razvoj održivog turizma. Rezultati istraživanja mogu pomoći u izradi planskih dokumenata razvoja turizma u ovom i u drugim zaštićenim područjima.

Ključne reči: zaštićeno područje, održivi turizam, ekoturizam, turizam utemeljen na prirodi, resursna baza.

Abstract: The Palić Nature Park has significant potential in terms of the resource base of sustainable tourism. This resource base forms natural and social motives, which with proper tourism development can contribute to overall sustainability. The subject of research in this work is the resource base that can contribute to the development of sustainable tourism in this protected area. As tourism factors can be of a complementary type, a condition is created for the formation of a unique tourism product. By properly implementing these factors into the tourism offer, and by promoting this destination with its natural and social potential, protection systems can be improved, socio-cultural values can be strengthened and significant economic income can be achieved. A large part of the income can be refinanced into the protection and improvement of the natural and social values of this protected area. At the same time, this constitutes a circular system of sustainable tourism development, in which ecological, economic, socio-cultural and institutional principles of sustainability stand out as important. The qualitative methodology was used in the research. The qualitative methodology included the analysis of various research results, as well as the field examination of resources for the development of sustainable tourism. The results of the research can contribute to the development of planning documents for the development of tourism in the Palić Nature Park and other protected areas.

Keywords: protected area, sustainable tourism, ecotourism, nature-based tourism, resource base.

Uvod

Park prirode „Palić“ se nalazi na severu Autonomne Pokrajine Vojvodine, u Severno-bačkom upravnom okrugu. Od srpsko-mađarske granice i državnih prelaza Horgoš i Kelebija, ovaj zaštićeni prostor je udaljen oko 20 km (Nikolić, 2006; Lazić et al., 2008). Prostire se na površini od 725,71 ha. Status zaštite stiče 2003. godine (Park prirode „Palić“, predlog za stavljanje pod zaštitu kao zaštićenog područja III kategorije, 2021).

Prema načinu nastanka jezero je eolskog karaktera.

Prostor Parka prirode „Palić“ poseduje značajnu resursnu bazu održivog turizma. Najznačajniji resursi su:

- jezero „Palić“ kao osnovni hidrografski potencijal;
- povoljan geografski položaj i blizina važnih saobraćajnica, uključujući i Koridor 10;
- redak ekosistem sačinjen od hidrografskih objekata, ritskog zemljišta (lesa i peska), endemičnih i ugroženih predstavnika flore i faune;
- Palićka banja, koja svoja lekovita svojstva ispoljava dejstvom slane vode i lekovitog jezerskog blata;
- bogata tradicija i nasleđe stanovništva Subotičko-Palićkog regiona;
- značajne lokalne manifestacija;
- blizina vinogorja i vinskog puta Subotica-Horgoš, čiji su osnovni potencijali čuvene vinarije koje proizvode tradicionalna vina sa peska (Trišić et al., 2020), i drugi potencijali.

Predmet istraživanja u ovom radu jesu faktori održivog turizma u Parku prirode „Palić“, koji predstavljaju značajnu resursnu bazu turističkog razvoja. Analizom značajnih potencijala, održivog turizma, mogu se izvesti zaključna razmatranja o mogućstvu unapređenja i razvoja različitih oblika turizma u ovom zaštićenom području. Analiza resursne baze daje rezultate koji ukazuju da su oblici turizma, koje bi trebalo unaprediti ili implementirati sledeći: turizam utemeljen na prirodi, naučno-istraživački, zdravstveni turizam, ekoturizam, manifestacioni, tranzitni

turizam, vinski, izletnički, sportsko-rekreativni, ruralni i drugi oblici.

Cilj ovog rada jeste da se uz pomoć analize resursne baze ovog područja, dođe do zaključaka da li baza može imati značaja za razvoj različitih održivih oblika turizma, odnosno da li razvoj specifičnih oblika turizma može uticati na ekološku, ekonomsku, socio-kulturnu i institucionalnu održivost.

U radu je korišćena kvalitativna metodologija istraživanja. Ova metodologija je uključila analizu različitih naučnih rezultata i izvora informacija, kao i terensko ispitivanje resursa za razvoj održivog turizma. Dobijeni rezultati mogu pomoći u izradi planskih dokumenata razvoja turizma ovog i drugih zaštićenih područja.

Pregled literature

Ovo istraživanje se temelji na rezultatima istraživanja iz oblasti održivog razvoja turizma, gde su predmet istraživanja bili ekonomski, ekološki, socio-kulturni i institucionalni faktori održivog razvoja turizma. Stojanović et al. (2024) ističu da su osnovni preduslovi održivog turizma, ispunjenje pozitivnih ekonomskih, ekoloških i socio-kulturnih ciljeva turističkog razvoja. Samo odsustvo ekonomskih benefita, ugrozilo bi egzistenciju destinacije i obrnuto (Cottrell et al., 2013). Takođe, održivost turizma, dovodi se u pitanje u odsustvu ekoloških i socio-kulturnih faktora održivosti (Stojanović, 2023). U analizi predmeta istraživanja u ovom radu, pomoglo je istraživanje autora Job et al. (2017), gde je prilikom planiranja razvoja turizma istaknuta važnost valorizacije svih faktora održivog razvoja turističke destinacije.

Prirodni faktori u zaštićenim područjima značajni su katalizator turističkih kretanja (Holden, 2016; Scholtz et al., 2015). Ekoturizam može predstavljati važan oblik turističkih kretanja jer se turisti sve više okreću turizmu koji ima za cilj da zaštiti prirodne vrednosti destinacije (Eagles, 2014; Gong et al., 2023).

Sa aspekta održivog turizma treba istaći i kulturno nasleđe stanovništva određenog regiona, odnosno turističke destinacije. Ovo

nasleđe se u vidu ponude plasira turistima a ima zadatak da ih upozna sa kulturom, istorijom, tradicijom, jezikom, običajima, folklorom, načinom ishrane, manifestacijama i mnogim drugim etno-socijalnim vrednostima (Khan et al., 2022). Postizanjem ekonomskih, ekoloških i socio-kulturnih rezultata razvoja turizma u turističkim destinacijama, ispunjavaju se uslovi održivog turizma (Lee & Hsieh, 2016).

Održivi turistički razvoj u zaštićenim područjima predstavlja skup različitih planskih i zakonskih mera i aktivnosti koje stajholderi implementiraju u mere zaštite područja sa osetljivim ekosistemom, sa osnovnim ciljem da se unaprede ekološki principi (Buckley, 2009; Higham & Miller, 2018), zadovolje turisti i lokalna zajednica. Ekonomski aspekt razvoja turizma zaštićenih područja se temelji na postulatu da najveći deo zarade stečene od turizma treba usmeriti upravo u upravljačke modele i promociju razvoja turizma okrenutog ka prirodi (Queiroz et al., 2014; Hall et al., 2015).

Razvoj specifičnih oblika turizma poput kulturnog, naučno-istraživačkog, edukativnog, vinskog i turizma posmatranja životinja i prirode, može doprineti jačanju prirodnih i antropogenih vrednosti. Pored toga što una-

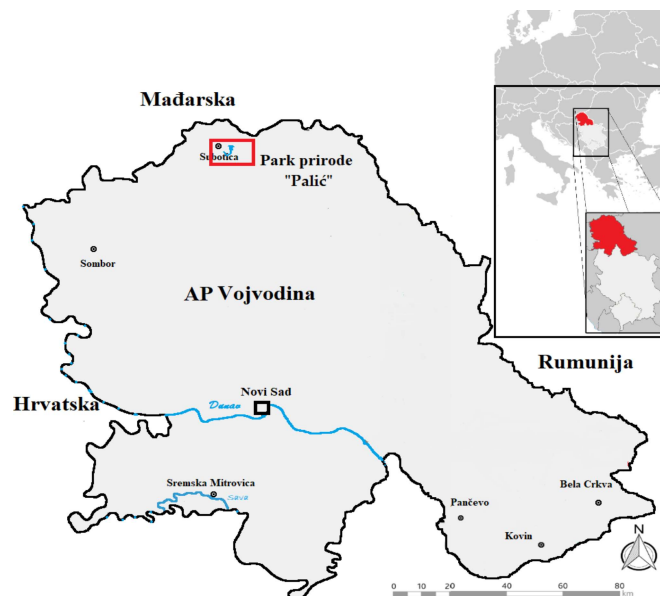
pređuju kvalitet destinacije, imaju za cilj ekonomske, institucionalne i socio-kulturne koristi (Chávez-Cortés & Maya, 2010; Torres-Delgado & Saarinen, 2014; Borges de Lima & Green, 2017; Sanchez et al., 2020; Trišić, 2019).

Turističku infrastrukturu u okviru zaštićenih područja trebalo bi da čine eko-konačišta ili eko-hoteli sa značajnim sertifikatima za ekološke poslovne operacije i aktivnosti unutar destinacije (Chávez-Cortés & Maya, 2010; Jones et al., 2014; Sanchez et al., 2020), restorani sa organskom hranom, ekološka sredstva saobraćajne komunikacije i infrastrukture, dovoljan broj edukativnih objekata i staza, vizitorskih i info centara (McCool et al., 2001; Butzmann & Job, 2017).

Područje istraživanja

Park prirode „Palić“ se nalazi na severu Autonomne Pokrajine Vojvodine. Udaljen je 7,5 km od Subotice (Nikolić, 2006; Lazić et al., 2008). Blizina većih gradova Srbije i regiona, sa kojima je ovo zaštićeno područje povezano kvalitetnim saobraćajnicama, utiče na povoljan geografski i turistički položaj, koji se može sagledati na Slici 1.

Slika 1. Položaj Parka prirode „Palić“

Izvor: autor

Osnovnu vrednost ovog zaštićenog prirodnog dobra čini Paličko jezero sa pratećim priobalnim ambijentom i izgrađenom turističkom infrastrukturom (Amidžić et al., 2017). Vremenom se povećavalo doticanjem otpadnih voda subotičke industrije, pa se povećavala eutrofikacija i zagađenje, do biološkog izumiranja 1971. godine (Lazić et al., 2008). Nakon sanacije 1977. godine, jezero se oporavlja, pa mu je smanjena i površina.

Jezero pripada grupi plitkih i zaslanjenih jezera, eolskog karaktera. Najmanja količina vode u jezeru prisutna je u toku leta, kada su veća isparenja zbog viših temperatura vazduha. Maksimalna temperatura vode u letnjem periodu je oko 22°C. Prosečna dubina jezera danas iznosi od 1,5 do 2 m. Zbog povoljne temperature vode, kupališna sezona traje tokom celog leta. Providnost vode u jezeru je veoma mala, kreće se od 20 do 100 cm. To je posledica ogromne količine lebdećih algi koje vodi jezera daju zelenu boju (Lazić et al., 2008).

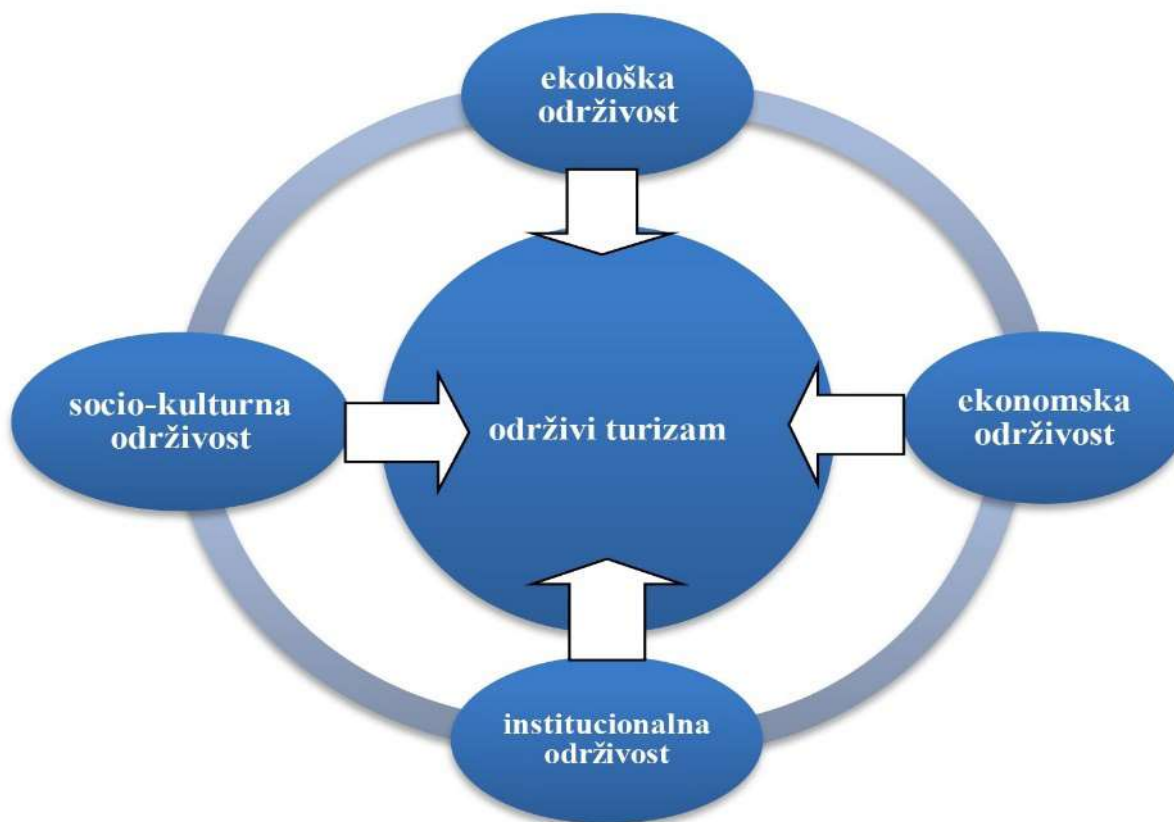
Prema IUCN ovo zaštićeno područje pripada IV kategoriji – Područje upravljanja staništem i vrstama. Međunarodni status zaštite Palić stiče upisom na listu važnih područja za ptice – IBA i biljke – IPA. Pored toga, značajno je EMERALD područje. U zaštićenom području uspostavljeni su režimi I, II i III stepena zaštite, koji su propisani članom 13. Zakona o izmenama i dopunama Zakona o zaštiti prirode („Službeni glasnik RS“, 88/2010 i 91/2010). Nakon proširenja prostornog obuhvata, Park prirode „Palić“ danas zahvata površinu od 725,71 ha. Oko zaštićenog područja uspostavljena je zaštitna zona od 986,65 ha (Park prirode „Palić“, predlog za stavljanje pod zaštitu kao zaštićenog područja III kategorije, 2021).

Potencijali zdravstvenog turizma ogledaju se kroz mogućnost lečenja u okviru banje Palić, a u novije vreme i u primeni savremenih metoda u okviru zdravstvenog turizma kroz wellness i SPA programe (Denda, 2014). Voda jezera je u određenoj meri slana, što joj daje lekoviti karakter, značajan

za razvoj banjskog turizma. Zdravstveni značaj upotpunjuje i lekovito blato jezera. Pogodno je za lečenje reumatskih i kožnih bolesti, ginekoloških poteškoća, upale nerava i mnogih drugih zdravstvenih problema. Kako ga ima u velikim količinama i ugrožava osnovni ekosistem, potrebno je sprovesti određene mere izmuljavanja jezera, za šta postoje određeni planovi od strane lokalnih institucija. Blato jezera jeste proizvod sedimentata, koji se na dnu jezera procenjuju na oko blizu 2 miliona m³ i zauzima površinu od 565 ha (Raičević et al., 2011). Česta istraživanja blata iz jezera potvrđuju prisustvo sledećih elemenata: azot, fosfor, kalcijum, magnezijum, natrijum, kalijum, olovo, kadmijum, bakar, cink, gvožđe, mangan, hrom, nikel i arsen (Anđelković et al., 2014). Pored sedimentata u jezeru, danas posebnu pretnju predstavlja i eutrofikacija, odnosno prezasićenje organskim materijama, što je posebno izraženo kod stajaćih voda (Petričević et al., 2012). Ovi faktori mogu u velikoj meri ugroziti jezersku estetiku i funkcionalnu vrednost. Samim tim, u pitanje se dovodi i razvoj turizma, zbog čega su potrebne implementacije različitih sanacionih mera.

Metodološki pristup

Istraživanje se temelji na kvalitativnoj metodologiji. Metodom analize različitih izvora podataka koji se tiču faktora razvoja održivih oblika turizma, kao i po osnovu utvrđenog stanja na terenu, došlo se do određenih rezultata. U radu su analizirani faktori održivosti, koji predstavljaju resursnu bazu održivog turističkog razvoja Parka prirode „Palić“. Ova baza je podeljena na 4 ispitivačke celine (varijable) u skladu sa ciljem i zadacima istraživanja. Te celine su: Prirodni potencijali kao resursna baza ekološke održivosti, potencijali za razvoj institucionalne održivosti, društveni potencijali kao resursna baza socio-kulturne održivosti i ekonomski faktori koji utiču na ekonomsku održivost turizma ovog zaštićenog područja. Prikaz modela istraživanja se može sagledati na Slici 2.

Slika 2. Model istraživanja

Izvor: autor

Rezultati sa diskusijom

Analiziranjem značajnih potencijala održivog turizma i resursne osnove, može se definisati stanje održivog turizma. Primena modela koncepta resursne baze se oslanja na definisanje osnovnih aktivnosti (ukupno

43 aktivnosti) usmerenih ka razvoju održivih oblika turizma, i planiranju očekivanih rezultata nakon implementacije određenih aktivnosti nad resursnom bazom (ukupno 24 rezultata) (Trišić, 2019). To se može prikazati u Tabeli 1.

Tabela 1. Resursna baza i održivi turizam Parka prirode „Palić“

Resursna baza	Aktivnosti/Stejkholderi	Očekivani rezultati
<p>Priradni potencijali Parka prirode „Palić“ kao resursna baza ekološke održivosti</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Utvrđivanje ciljeva i očekivanih rezultata zaštite ovog područja; • Uključivanje lokalne zajednice u procese definisanja ciljeva i planiranje zaštite područja i turizma; • Razvijanje strategije izrade planskih akata turističkog razvoja i promocije turizma; • Uključivanje lokalne zajednice, državnih organa i drugih turističkih subjekata u promociju hidrografskih vrednosti ovog zaštićenog područja. Ovo je značajno za razvoj ekoturizma, nautičkog, naučno-istraživačkog, rekreativnog, sportskog i drugih oblika turizma posebnih interesovanja, utemeljenih na osnovnim prirodnim resursima ove destinacije; • Izgradnja novih i revitalizacija postojećih objekata za nautičke, sportske, naučno-istraživačke i rekreativne oblike turizma; • Unapređenje i revitalizacija infrastrukture, sa posebnim osvrtom na unapređenje i održavanje prirodnih vrednosti; • Povećanje prostora pod zaštitom i zoniranje prostora; • Zaštita retkih biljnih i životinjskih vrsta; • Proširenje areala vrsta; • Sprovođenje mera sanacije jezerske vode; • Sprečavanje erozije obale; • Umanjenje eutrofikacije jezerske vode; • Eksploatacija mulja u jezeru; • Introdokovanje određenih predstavnika flore i faune; • Razvijanje svesti o važnosti implementacije oblika turizma koji su prvenstveno utemeljeni na prirodi; • Prilagođavanje objekata za praćenje kretanja i brojnosti vrsta, kao i objekata za turističke aktivnosti, prema potrebama ekološkog turizma; • Definisanje uloge lokalne zajednice u modelima zaštite i unapređenju prirodnih vrednosti ovog područja; • Kreiranje programa koji objedinjuju različite oblike turizma 	<ul style="list-style-type: none"> • Ekonomski rezultati za lokalnu zajednicu kroz finansiranje unapređenja zaštite prostora; • Dolazak turista iz glavnih emitivnih zona: Novog Sada, Beograda, centralne Srbije, Mađarske, Rumunije, Bugarske, Hrvatske i drugih zemalja; • Kreiranje konkurentnosti Vojvodine kao turističke destinacije ekoturizma, nautičkog, sportskog, naučno-istraživačkog i rekreativnog turizma; • Unapređeni uslovi životne sredine; • Ekološki benefiti; • Značajna uloga parka u održivom razvoju turizma; • Ekonomska dobit stečena konzervacijom prostora i vrsta; • Formiranje konkurentne pozicije Vojvodine kao destinacije utemeljene na ekološkim oblicima turizma
<p>Potencijali kao resursna baza institucionalne održivosti</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Analiziranje turističkih potreba za turizmom u glavnim emitivnim zonama; • Utvrđivanje ciljeva i očekivanih rezultata razvoja turizma posebnih interesovanja; • Analiziranje uticaja pojedinih elemenata zaštićenog područja na zadovoljstvo turista; • Analiziranje potreba posetilaca za razvojem vodičkih službi; • Unapređenje infrastrukture; • Unapređenje postojećih eko i staza zdravlja; • Unapređenje stanja objekata za pružanje usluga smeštaja u kojima su osnovne usluge wellness i SPA programi; • Razvijanje programa škola u prirodi za individualne i grupne posete; • Uključivanje lokalne zajednice u planiranje, promociju i implementaciju održivog turizma; • Kreiranje programa koji objedinjuju turizam utemeljen na prirodnim i kulturnim vrednostima 	<ul style="list-style-type: none"> • Uticaj jezerske vode na razvoj zdravstvenog turizma; • Korišćenje potencijala lekovitosti blata jezera za razvoj wellness i SPA; • Uticaj prirodnih faktora, poput vazduha i sunca, na razvoj specifičnih oblika turizma; • Turistička infrastruktura koja je u skladu sa ambijentalnom celinom i ekološkim principima; • Lokalna zajednica ima značajnu ulogu u planiranju, promociji i kontroli razvoja turizma; • Konkurentnost Vojvodine kao destinacije turizma zaštićenih područja; • Ekonomske dobiti od uspostavljanja institucionalne održivosti i monitoringa

Društveni potencijali Nature Park „Palić“ kao resursna baza socio-kulturne održivosti	<ul style="list-style-type: none"> • Definisanje značajnih etno-socijalnih vrednosti stanovništva ovog područja; • Uključivanje lokalne zajednice, državnih organa i drugih turističkih subjekata u promociju kulturnih vrednosti; • Promovisanje proizvoda lokalne kulture, poput vina, sireva, domaće radinosti, proizvoda od mesa, voća i žitarica i nacionalnih gastronomskih vrednosti; • Jačanje uloge lokalnog stanovništva u edukativnim programima; • Jačanje interakcije između turista i lokalne zajednice; • Implementiranje potreba lokalne zajednice u turistički razvoj 	<ul style="list-style-type: none"> • Destinacija u kojoj unapređenje prirodnih i društvenih vrednosti, direktno podržava lokalna zajednica, država i njeni organi; • Aktivno učešće lokalnog stanovništva u modelima turističke valorizacije, promocije i razvoja; • Brendirani proizvodi od ekoloških, prirodnih i domaćih proizvoda; • Razvijen kulturni turizam; • Socio-kulturni benefiti; • Destinacija inteziviranih folklornih vrednosti lokalnih zajednica, kao što su: nošnja, jezik, izvorni narodni melos, običaji iz ličnog i narodnog života, načini ishrane, domaća radinost i kultura uopšte
Ekonomska održivost turizma Parka prirode „Palić“	<ul style="list-style-type: none"> • Naplata ekoloških taksi i ulaznica u ovaj zaštićen prostor; • Apliciranje za različite nacionalne i fondove Evropske Unije; • Inteziviranje prisustva destinacijske menadžment organizacije koja uključuje različite stejkholdere; • Naplata članarina od različitih udruženja; • Inteziviranje turističke potrošnje; • Uključenje turističke privrede u lokalne turističke asocijacije; • Naplata zakupnina i renti od iznajmljenih objekata za boravak ili nautičke aktivnosti; • Inteziviranje prodaje proizvoda lokalne zajednice i van granica parka; • Inteziviranje promocije Parka prirode „Palić“, kao značajne destinacije za razvoj održivog turizma na lokalnom, regionalnom, nacionalnom i međunarodnom nivou 	<ul style="list-style-type: none"> • Kvalitetna destinacija u kojoj su zadovoljeni ekonomski ciljevi, kako za pripadnike lokalne zajednice i državu, tako i za turiste kao korisnike, kroz ekološke, socio-kulturne i ekonomske rezultate pravilnog održivog turističkog razvoja; • Uticaj Parka prirode „Palić“ na formiranje destinacije koja je značajna za realizovanje potreba: ekoturizma, zdravstvenog turizma (wellness i SPA), manifestacionog, naučno-istraživačkog turizma, škola u prirodi, ribolovnog i ekskurzionog turizma, posmatranja ptica i životinja itd. • Postojanje strategije i akcionih planova održivog turizma kroz obezbeđen monitoring

Izvor: autor

Uloga resursne baze ogleda se u uspostavljanju različitih kriterijuma, kojima se ostvaruju ekonomski, ekološki, institucionalni i socio-kulturni benefiti održivog turizma.

Zaključak

Rezultati ispitivanja resurne baze ukazuju da Park prirode „Palić“ poseduje značajnu osnovu uz pomoć koje se mogu planirati ra-

zličiti oblici turizma i pravilan i održiv razvoj turističke infrastrukture. Komplementarni karakter turističkih motiva prisutnih u ovom zaštićenom području omogućava kreiranje jedinstvene turističke ponude, u kojoj posebno mesto zauzima turizam zaštićenih područja, koji svoju temeljnu vrednost gradi na prirodi.

Glavne prirodne karakteristike ove destinacije su postojanje jezera, koje je uticalo

na formiranje priobalja i sastav flore i faune. Laka pristupačnost omogućava da se ovaj resurs koristi kao osnov razvoja sportova na vodi, kupališnog turizma, posmatranja ptica i prirode, edukativnih krstarenja i drugih aktivnosti. Lekovitost jezerske vode i blata predstavlja idealan osnov za zdravstvene oblike turističkih aktivnosti.

Stanovništvo koje živi oko zaštićenog područja poseduje značajne etno-socijalne vrednosti, kulturno i istorijsko nasleđe, jezik, folklor i druga kulturna obeležja. Posebno je važno naglasiti prisustvo domaćih zanata, lokalnih brendiranih proizvoda poput vina sa peska, gastronomije, domaće radinosti i rukotvorina, što skupa čini važne društvene turističke motive. U zaštićenom području realizuju se različite manifestacije, koje u kombinaciji sa prirodnim motivima mogu uticati na kreiranje autentične turističke ponude.

Ispitivanjem ekološke, ekonomske, socio-kulturne i institucionalne održivosti, došlo se do važnih zaključaka koji ukazuju na značaj uloge lokalne zajednice u planiranju, razvoju i kontroli razvoja turizma. Pored toga, važno je jačanje interakcije između lokalnog stanovništva i turista, što se može postići kroz edukativne programe, programe animacije i vodičku službu. Na ovaj način bi se povećala svest o značaju ovog područja i njegove zaštite, dok bi se turisti na najbolji način upoznali sa lokalnom kulturom i tradicijom. Ovakve aktivnosti mogu uticati na kvalitet destinacije i ostvarenje ekonomskih ciljeva, kako za pripadnike lokalne zajednice i državu, tako i za turiste kao korisnike usluga. Pored toga važno je i postojanje strategije i akcionih planova održivog turizma kroz obezbeđen monitoring, što direktno utiče na ekonomsku i institucionalnu održivost Parka prirode „Palić“.

Pravilan dalji razvoj turizma ovog zaštićenog područja može inicirati povećanje radnih mesta za lokalnu zajednicu, značajniju prodaju lokalnih proizvoda, posećenost kulturnih ustanova, etno kuća, kulturno-istorijskih lokaliteta i manifestacija, što direktno može uticati na obezbeđivanje ekonomskih koristi. Multiplikativni efekti ovakve potrošnje, mogu se odraziti na sveukupnu in-

frastrukturu, razvoj kapaciteta i programe zaštite područja.

Unapređenjem ekoloških, ekonomskih, institucionalnih i socio-kulturnih vrednosti ove destinacije sa osetljivim ekosistemom, pravilnim razvojem turizma utemeljenog na prirodnim i društvenim vrednostima, korišćenjem resursne baze za razvoj turizma na održiv način, promocijom, monitoringom i unapređenjem sistema zaštite, može se doprineti stvaranju uslova za razvoj održivog turizma.

Literatura

Amidžić, L., Krasulja, S., & Belij, S. (Eds.) (2017). *Protected natural areas in Serbia*. Belgrade: Institute for Nature Conservation of Serbia.

Anđelković, A., Đeković, V., & Milošević, N. (2014). Quality control of water and sludge in Palić Lake. *Šumarstvo*, 1-2, 113-129.

Borges de Lima, I., & Green, R.J. (2017). *Wildlife Tourism, Environmental Learning and Ethical Encounters, Ecological and Conservation Aspects*. Cham: Springer International Publishing.

Buckley, R. (2009). *Ecotourism: Principles and Practices*. Wallingford, UK: CABI.

Butzmann, E., & Job, H. (2017). Developing a typology of sustainable protected area tourism products. *Journal of Sustainable Tourism*, 25(12), 1736-1755.

Chávez-Cortés, M., & Maya, J.A.A. (2010). Identifying and structuring values to guide the choice of sustainability indicators for tourism development. *Sustainability*, 2(9), 3074-3099.

Cottrell, S.P., Vaske, J.J., & Roemer, J.M. (2013). Resident satisfaction with sustainable tourism: The case of Frankenwald Nature Park, Germany. *Tourism Management Perspective*, 8, 42-48. <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2013.05.005>

Denda, S. (2014). Sustainable development of „Palić“ Nature Park – wish or reality. *Reciklaža i održivi razvoj*, 7, 35-43.

- Eagles, P.F.J. (2014). Research priorities in park tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 22(4), 528-549. doi:10.1080/09669582.2013.785554
- Gong, J., Shapovalova, A., Lan, W., & Knight, D.W. (2023). Resident support in China's new national parks: An extension of the Prism of Sustainability. *Current Issues in Tourism*, 26(11), 1731-1747. <https://doi.org/10.1080/13683500.2021.1890699>
- Hall, C.M., Gössling, S., & Scott D. (2015). *The Routledge Handbook of Tourism and Sustainability*. London and New York: Taylor & Francis Group.
- Higham, J., & Miller, G. (2018). Transforming societies and transforming tourism: sustainable tourism in times of change. *Journal of Sustainable Tourism*, 26(1), 1-8.
- Holden, A. (2016). *Environment and Tourism*. London & New York: Routledge.
- Job, H., Becken, S., & Lane, B. (2017). Protected areas in a neoliberal world and the role of tourism in supporting conservation and sustainable development: an assessment of strategic planning, zoning, impact monitoring, and tourism management at natural World Heritage Sites. *Journal of Sustainable Tourism*, 25(12), 1697-1718. doi:10.1080/09669582.2017.1377432
- Jones, P., Hillier, D., & Comfort, D. (2014). Sustainability in the global hotel industry. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 26(1), 5-17.
- Khan, I.U., Khan, S.U., & Khan, S. (2022). Residents' satisfaction with sustainable tourism: the moderating role of environmental awareness. *Tourism Critiques: Practice and Theory*, 3(1), 72-87.
- Lazić, L., Pavić, D., Stojanović, V., Tomić, P., Romelić, J., Pivac, T., Košić, K., Besermenji, S., & Kicošev, S. (2008). *Zaštićena prirodna dobra i ekoturizam Vojvodine*. Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadu, Prirodno-matematički fakultet, Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo.
- Lee, T.H., & Hsieh, H.P. (2016). Indicators of sustainable tourism: A case study from a Taiwan's wetland. *Ecological Indicators*, 67, 779-787.
- McCool, S.F., Moisey, R.N., & Nickerson, N.P. (2001). What should tourism sustain? The disconnect with industry perceptions of useful indicators. *Journal of Travel Research*, 40, 124-131.
- Nikolić, S. (2006). *Turizam u zaštićenim prirodnim dobrima Srbije*. Beograd: Zavod za zaštitu prirode Srbije.
- Park prirode „Palić“, predlog za stavljanje pod zaštitu kao zaštićenog područja III kategorije*, (2021). Novi Sad: Republika Srbija, Autonomna Pokrajina Vojvodina, Pokrajinski zavod za zaštitu prirode.
- Petričević, J., Gujaničić, V., Radić, D., Lalević, B., Božić, M., Rudić, Z., & Raičević, V. (2012). The possibility of using macrophytes in Lake Palić sediment remediation. *Archives of Biological Sciences*, 64(4), 1481-1486. <http://doi.org/10.2298/ABS1204481P>
- Queiroz, R.E., Guerreiro, J., & Ventura, M.A. (2014). Demand of the tourists visiting protected areas in small Oceanic islands: the Azores case study (Portugal). *Environment, Development and Sustainability*, 16(5), 1119-1135.
- Raičević, V., Božić, M., Rudić, Ž., Lalević, B., & Kiković, D. (2011). The evolution of the eutrophication of the Palić Lake (Serbia). *African Journal of Biotechnology*, 10(10), 1736-1744.
- Sanchez, M.L., Cabrera, A.T., & Gomez del Pulgar, M.L. (2020). The potential role of cultural ecosystem services in heritage research through a set of indicators. *Ecological Indicators*, 117, 106670.
- Scholtz, M., Kruger, M., & Saayman, M. (2015). Determinants of visitor length of stay at three coastal national parks in South Africa. *Journal of Ecotourism*, 14(1), 21-47.
- Stojanović, T., Trišić, I., Brđanin, E., Štećić, S., Nechita F., & Candrea, A.N. (2024). Natural and sociocultural values of a tourism destination in the function of sustainable tourism development - an example of a protected area. *Sustainability*, 16(2), 759. <http://dx.doi.org/10.3390/su16020759>

Stojanović, V. (2023). *Turizam i održivi razvoj*. Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadu, Prirodno-matematički fakultet, Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo.

Torres-Delgado, A., & Saarinen, J. (2014). Using indicators to assess sustainable tourism development: a review. *Tourism Geographies*, 16(1), 31-47.

Trišić, I. (2019). Značaj vlažnih staništa za održivi turizam Autonomne Pokrajine

Vojvodine. *Turističko poslovanje*, 23, 29-41.

Trišić, I., Štetić, S., Privitera, D., & Nedelcu, A. (2020). Wine routes in Vojvodina Province (Northern Serbia): A tool for sustainable tourism development. *Sustainability*, 12(1), 82. <https://doi.org/10.3390/su12010082>

Zakon o izmenama i dopunama Zakona o zaštiti prirode („Službeni glasnik RS“, 88/2010 i 91/2010).